

*В. П. Братюк,
к. е. н., доцент кафедри обліку та фінансів, Мукачівський державний університет, м.
Мукачево
Я. Ю. Гудачок,
магістр спеціальності фінанси і кредит, Мукачівський державний університет, м.
Мукачево*

ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ НАДІЙНІСТЮ СТРАХОВИКА НА ПРИКЛАДІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

*V. P. Bratyuk,
ph.D., assistant professor of accounting and finance, Mukachevo State University, Mukachevo
Ya.Yu. Hudachok,
masters in finance and credit, Mukachevo State University, Mukachevo*

RESEARCH MANAGEMENT FINANCIAL SOUNDNESS OF THE INSURER BY THE EXAMPLE OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

Фінансова надійність страхових компаній є визначальною умовою, за допомогою якої інститут страхування може повноцінно виконувати своє багатопланове призначення у ході суспільного відтворення. Враховуючи те що, кошти які залучаються в цю сферу є коштами здебільшого приватних та корпоративних клієнтів, то вагомим чинником вкладення цих ресурсів є фінансова стійкість страхової компанії, а саме методи та механізми її забезпечення, підтримки та постійного моніторингу для формування надійної інвестиційної репутації, гарантування безпеки коштів та контроль за результативним їх використанням та інвестуванням.

Financial stability of insurance companies is a key condition by which the institution of insurance can adequately fulfill its multifaceted destination in the course of social reproduction. Given the fact that the funds involved in this area is mostly private funds and corporate clients, investing a significant factor of these resources is the financial stability of the insurance company, such as methods and mechanisms for its maintenance, support, and ongoing monitoring to form a reliable investment reputation, security capital and effective control over the use and investment.

Ключові слова: *фінансова стійкість, платоспроможність, страхова компанія, рейтинг надійності страхових компаній.*

Key words: *financial stability, solvency, insurance companies, security rating insurance companies.*

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи фінансової надійності страховика та умови забезпечення цього параметру їх діяльності розглядали у своїх працях багато вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема даній проблематиці присвячені роботи наступних авторів: Александрова М. М., Базилевич В. Д., Барановський О. І., Бойко А. О., Внукова Н. М., Заруба О. Д., Кириллова Н., Кнейслер О. В., Кудрявцев А. А., Орланюк-Малицька Л. А., Осадець С. С., Рейтман Л. І., Шірінян Л. В. та інші дослідники.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності забезпечення фінансової надійності страхової компанії на основі вивчення теоретичних та практичних аспектів обраної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців у своїх дослідженнях виокремлюють два підходи до розкриття сутності поняття «фінансова стійкість страховика». Згідно з першим підходом, поняття фінансової стійкості фактично отожднюється з платоспроможністю та зосереджене на здатності виконання страховиком, взятих на себе страхових зобов'язань. З погляду другого підходу, в основі фінансової стійкості лежить ознака якісної характеристики здатності страховика мобілізувати фінансові ресурси для виконання своїх функцій на страховому ринку [1].

Під платоспроможністю страхової компанії розглядається її здатність виконати страхові зобов'язання перед клієнтами, виходячи з наявних у неї активів із використанням додаткових засобів перестраховиків при розрахунках за ризиками, переданими у перестраховання. Тим часом, фінансова стійкість страховика визначається як його здатність зберігати рівень платоспроможності протягом певного відрізка часу при можливих несприятливих зовнішніх і внутрішніх впливах на фінансові потоки страхової компанії [2].

Багато українських і російських науковців взагалі не використовують категорії «фінансова стійкість», а лише говорять саме про фінансову надійність страхової компанії. Так, російські науковці Є. Іноземцева і М. Щукіна під надійністю страховика мають на увазі його здатність виконати поточні зобов'язання; ця надійність проявляється у вигляді відповідності власних коштів, що перебувають у розпорядженні компанії, її зобов'язанням [3, с.175].

Зважаючи на характерні особливості діяльності страхових компаній розрізняють два види їх фінансової стійкості, як і дві сторони з яких її можна оцінити, а саме:

- фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи, що займається господарською діяльністю з надання послуг;
- фінансова стійкість страхової компанії за вимогами, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку [2].

Фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи полягає у ефективному співвідношенні власного і позикового капіталу у структурі фінансових ресурсів страхової компанії, що здатне забезпечити необхідний рівень платоспроможності і ліквідності.

Фінансова стійкість страхової компанії за вимогами, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку полягає у створенні такої структури фінансових ресурсів страхової компанії, яка б забезпечила формування відповідного співвідношення нормативного і фактичного запасів платоспроможності, необхідних резервів, статутного капіталу та слідування іншим вимогам законодавства, що ставляться до цього виду фінансової діяльності.

Рейтинг надійності страхових компаній – інформаційний проект, спрямований на комплексне оцінювання страхових компаній, найбільших за обсягом страхових зборів в Україні. Рейтинг враховує найважливіші фактори фінансової стійкості та ділової активності страхових компаній, які можливо розрахувати на основі публічної інформації.

При підготовці методики рейтингу до уваги беруться наступні фактори, які визначають привабливість страхових компаній з точки зору клієнтів: боргове навантаження; ліквідність страхової компанії; рівень виплат; приріст страхових премій; приріст власного капіталу страхової компанії; входження СК до міжнародної фінансової групи (міжнародної страхової компанії); рівень перестраховання; наявність кредитного рейтингу страхової компанії від міжнародного або вітчизняного рейтингового агентства; коефіцієнт фінансової стійкості (автономії) СК.

Визначимо рівень важливості кожного із запропонованих факторів через присвоєння ваг-множників, сума яких дорівнює одиниці.

За існуючого рівня прозорості страхового ринку представлена нижче методика розрахунку факторів максимально адекватно відображає комплексну привабливість страхових установ для клієнтів (табл. 1).

Таблиця 1.

Фактори та формули розрахунку для визначення значень рейтингових факторів[4]

№	Фактор	Показник	Формула*	Значення	Вага фактора
1	Боргове навантаження	Співвідношення зобов'язань до капіталу	(Зобов'язання / КАП) *100%	0% – 75% – 4 б. 75% – 150% – 3 б. 150% – 250% – 2 б. >250% – 1 б.	0,1
2	Ліквідність	Співвідношення високоліквідних активів до зобов'язань	(Високоліквідні активи/ зобов'язання) *100%	>150% – 4 б. 80% – 150% – 3 б. 30% – 80% – 2 б. <30% – 1 б.	0,15
3	Рівень виплат	Співвідношення	(Виплати(t) /	45% – 60% – 4 б.	0,2

		виплат у звітному періоді до валових премій попереднього періоду	$\Pi(t-1)) * 100\%$	30% – 45% – 3 б. 20% – 30% або 60% – 70% – 2 б. 5% – 20% або 70% – 80% – 1 б. <5% або >80% – 0 б.	
4	Приріст страхових премій	Співвідношення приросту премій у звітному періоді до премій попереднього періоду	$((\Pi - \Pi(t-1)) / \Pi(t-1)) * 100\%$	>20% – 4 б. 0% – 20% – 3 б. (-20%) – 0% – 2 б. < (-20%) – 1 б.	0,15
5	Приріст капіталу	Співвідношення приросту капіталу у звітному періоді до капіталу попереднього періоду	$((\text{КАП} - \text{КАП}(t-1)) / \text{КАП}(t-1)) * 100\%$	>20% – 4 б. 0% – 20% – 3 б. (-20%) – 0% – 2 б. < (-20%) – 1 б.	0,05
6	Входження до міжнародної фінансової групи	Власники: іноземна корпоративна структура; фізична особа нерезидент; резиденти України	-	- входить у міжнародну фінансову групу, головний офіс – в розвинутій країні, іноз. власники володіють контрольним пакетом – 4 б; - входить у міжнародну фінансову групу, іноз. власники володіють міноритарним пакетом – 3 б; - входить у міжнародну фінансову групу, головний офіс – в країні, що розвивається – 2 б; - не має іноземних власників -1 б	0,2
7	Рівень перестраховання	Співвідношення частки премій, переданих перестраховальникам до валових премій	$\text{ПереСтр}(t) / \Pi * 100\%$	25% – 40% – 4 б. 15% – 25% або 40% – 50% – 3 б. 5% – 15% або 50% – 60% – 2 б. <5% або >60% – 1 б.	0,05
8	Наявність кредитного рейтингу	Кредитні рейтинги: міжнародних рейтингових агенцій; вітчизняних рейтингових агенцій	-	- є від міжнародного рейтингового агентства – 4 б; - є від міжнародного рейтингового агентства у материнської компанії – 3 б; - є від вітчизняного рейтингового агентства високого рівня надійності – 2 б; - є від вітчизняного рейтингового агентства низького рівня надійності або не рейтингується – 1 б.	0,05
9	Коефіцієнт фінансової стійкості	Співвідношення власного капіталу до підсумку балансу пасивів компанії	$(\text{Вл.КАП} / \text{ПАСИВ}) * 100\%$	>60% – 4 б. 40% – 60% – 3 б. 20% – 40% – 2 б. <20% – 1 б.	0,05
	Загальний залік	Сума балів факторів, зважених на відповідні ваги	ЗагЗал =	-	1,00

означають:

зобов'язань страхової компанії;

вартості компанії та без зобов'язань;

вартості компанії та без зобов'язань за попередній до звітнього період;

період;

звітнього період;

перестраховування за звітний період;

* – умовні позначення, використані у формулах,

Зобов'язання – сума поточних та довгострокових

КАП – підсумок балансу активів без балансової

КАП (t-1) – підсумок балансу активів без балансової

Високоліквідні активи – гроші та їх еквіваленти;

Виплати(t) – страхові виплати компанії за звітний

П(t-1) – зібрані страхові премії за попередній до

П – зібрані страхові премії за звітний період;

ПереСтр(t) – частка премій переданих у

Вл.КАП – власний капітал;

ПАСИВ – підсумок балансу пасивів компанії.

Кожному фактору, перед тим, як зважити на його важливість, присвоюється бал від 1 до 4. Бали залежать від діапазону, у який потрапляє значення показника, що відображає кількісний зміст фактора.

Сума загального заліку для кожної страхової компанії розраховується шляхом додавання чисел, отриманих від множення балів на вагу кожного фактора. Чим більше значення загального заліку, тим привабливіша страхова компанія для клієнтів.

Рейтингова таблиця будується шляхом ранжування страхових компаній, які беруть участь у рейтингу, в порядку зниження суми їх загального заліку – ЗагЗал [4].

Після цього залежно від діапазону, у який потрапляє кожна страхова компанія, виділяються чотири рейтингові групи СК. Групам присвоюється категорія у вигляді латинських літер А, В, С чи D (табл. 2).

Таблиця 2.
Критерії присвоєння рейтингових категорій [4]

Значення суми загального заліку – ЗагЗал	Рейтингова категорія	Зміст категорії
від 3,4 до 4,00	A	Високий рівень привабливості для клієнтів
від 2,6 до 3,39	B	Середній рівень привабливості для клієнтів
від 1,8 до 2,59	C	Задовільний рівень привабливості для клієнтів
від 1,00 до 1,79	D	Низький рівень привабливості для клієнтів

Отже, на основі наведеної методики, проаналізуємо надійність страховиків на основі показників, які можливо розрахувати на основі публічної інформації і складемо рейтинг.

Основою для побудови рейтингу візьмемо страхові компанії, сума валових зборів яких за 2013 рік більше або дорівнює 100 млн. гривень.

У рейтинг надійності страхових компаній увійшли 26 компаній. Відзначимо, що весь минулий рік страховий ринок України перебував у стані застою.

Таблиця 3
Рейтинг надійності страхових компаній України за підсумками діяльності 2013 року [4]

Страхові компанії	Боргове навантаження	Ліквідність	Рівень витрат	Приріст премій	Приріст капіталу	Входження у МФГ	Рівень перестраховування	Наявність рейтингу	Коеф. фінансової стійкості	Сумарний рейтинг	Буквенне значення рейтингу*	Рівень виплат, %	Динаміка премій, %
«Українсь»	2	3	4	3	4	4	2	3	2	3,25	B	50	12,1

Страхові компанії	Боргові навантаження	Ліквідність	Рівень ви плат	Приріст премій	Приріст капіталу	Входження у МФГ	Рівень перестраховування	Наявність рейтингу	Коеф. фінансової стійкості	Сумарний рейтинг	Буквенне значення рейтингу *	Рівень виплат, %	Динаміка премій, %
«Аксон»													7
«АХА Страхування»	3	2	4	2	3	4	1	3	3	3	В	48	-0,53
«Allianz Україна»	1	2	3	4	2	4	4	3	2	2,95	В	44	29,12
«Альфа Страхування»	3	4	2	4	4	2	2	2	3	2,85	В	26	26,61
«Інго Україна»	3	2	4	3	3	2	4	2	3	2,85	В	53	15,97
«НДІ Страхування»	3	3	1	4	3	4	1	3	3	2,85	В	13	49,28
«Княжа»	2	2	3	3	1	4	3	3	2	2,8	В	41	5,25
«Уніка»	2	1	3	2	3	4	4	3	2	2,65	В	38	-11,46
СГ ТАС	4	2	4	3	3	1	2	2	3	2,65	В	48	9,63
«РЗУ Україна»	1	1	3	3	3	4	3	3	1	2,6	В	37	13,70
«Просто-страхування»	3	2	3	3	4	2	1	1	3	2,5	С	42	1,10
«Експрес Страхування»	4	4	2	2	4	1	2	1	4	2,45	С	25	-5,48
«Гарант-Авто»	3	1	4	3	4	1	2	1	3	2,4	С	51	18,36
"Брокбізнес"	3	2	2	4	3	1	3	2	3	2,35	С	27	40,68
«Каштан»	4	4	0	4	4	1	1	1	4	2,3	С	4	21,59
ВУСО	4	3	1	3	4	1	2	1	4	2,25	С	14	11,85
«Арсенал Страхування»	2	2	2	4	4	1	4	1	2	2,25	С	26	26,51
«Провідна»	2	2	3	2	4	2	2	1	2	2,25	С	44	-11,31
«Універсальна»	3	1	2	2	2	3	3	1	3	2,2	С	29	-7,94

Страхові компанії	Боргове навантаження	Ліквідність	Рівень ви плат	Приріст премій	Приріст капіталу	Входження у МФГ	Рівень перестраховування	Наявність рейтингу	Коеф. фінансової стійкості	Сумарний рейтинг	Буквенне значення рейтингу*	Рівень виплат, %	Динаміка премій, %
«Нафтогаз страх»	4	3	1	3	4	1	1	1	4	2,2	С	74	18,12
«Країна»	3	2	3	2	3	1	1	2	3	2,15	С	36	-0,06
«Перша»	2	2	2	3	3	1	4	2	2	2,1	С	25	15,08
«Лемма»	4	2	0	4	3	1	2	2	4	2,05	С	3	34,64
«Іллічівське»	1	2	3	3	1	1	4	1	2	2,05	С	31	5,13
«Альянс»	4	1	0	3	4	1	2	1	4	1,75	D	3	15,75
«Аска»	1	1	2	2	2	1	3	2	2	1,6	D	25	-9,47

*Рівень А – «надійний»; В – «стабільний»; С – «задовільний»; D – «поганий»; F – «катастрофічний».

За даними Національної комісії регулювання ринків фінансових послуг України, на 1 січня 2014 року в країні функціонували 345 ризикових страхових компаній, порівняно 352 учасниками ризикового ринку на 1 січня 2013 року[4].

Частина валових премій по відношенню до ВВП склала 2%, або 26,2 млрд. гривень. Середній рівень страхових виплат склав 16,2% [4].

Жоден із ризикових страховиків не отримав максимального рейтингу надійності – А. Лідери ринку, за підрахунками, заслужили оцінку не вищу за В – середній рівень надійності для клієнтів, оскільки минулого року на страховому ринку позначався загальний дефіцит ліквідності. Слід відмітити, що на передових позиціях рейтингу – компанії з іноземним капіталом, які входять у міжнародні фінансові групи.

До групи В – середнього рівня привабливості для клієнтів – увійшли дочірні компанії російських і західних міжнародних фінансових груп. Наприклад, першу трійку утворили «Українська страхова група» і «Княжа», які входять в австрійську Vienna Insurance Group; «АХА Страхування», що входить у французьку АХА, і «Allianz Україна», яка належить німецькому Allianz.

Єдина компанія українського походження, яка отримала оцінку В, – страхова група ТАС. Компанія заслужила такі показники завдяки збалансованим показникам і високому коефіцієнту фінансової стійкості.

Найнижчий рівень привабливості отримали дві компанії: дніпропетровська «Альянс» і АСКА, яка входить до СКМ. Так, негативний результат АСКА пов'язаний із високим борговим навантаженням, високим рівнем перестраховування, а також скороченням зборів та рівня капіталу в 2013 році.

Тобто при активних запозиченнях компанія скорочувала ділову активність. У свою чергу, дніпропетровський «Альянс» опинився в групі D через вкрай низький рівень виплат: у цій компанії він склав усього 3%.

Тенденції 2013 року посилюються в першій половині 2014 року. У страхового ринку підвищився рівень збитковості – як через війну, так і через девальвацію гривні та загальний стан економіки.

Висновки. Отже, фінансова надійність страхової компанії – це такий стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання відносно всіх суб'єктів ринку протягом визначеного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь-якого несприятливого впливу до бажаного і оптимального рівня, адаптуватися до постійного змінюваного економічного середовища, використовувати нові обставини, властивості та відносини для цілеспрямованого і динамічного розвитку страховика на основі зростання прибутку й капіталу в даний час і в прогнозованій перспективі.

Забезпечення фінансової стійкості страховими компаніями уможливорює повноцінне виконання інститутом страхування своєї багатопланової ролі у процесі суспільного відтворення та успішне залучення страховиками інвестицій на міжнародних ринках капіталу для розширення та модернізації власного бізнесу. Забезпечення фінансової надійності страховика, як суб'єкта господарювання, полягає у забезпеченні правильного та ефективного співвідношення власного і позикового капіталу для забезпечення фінансової стійкості.

Список літератури.

1. Бойко А. О. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії [Електронний ресурс] / А. О. Бойко // «Економічні науки». – 2010. – №7. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2010_7_4/4.pdf
2. Карплюк Ю.М. Теорія та практика фінансової стійкості страховика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/>
3. Шірінян Л. В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л. В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №9(75). – С. 173-178.
4. Forbes Україна. Рейтинг надійності страховиків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1377663-rejting-nadijnosti-strahovikiv>
5. Добош Н. Оцінка фінансової стійкості страховика / Н. Добош // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19. – С. 207 – 212.
6. Плиса В. Й. Управління фінансовою стійкістю страховика / В. Й. Плиса // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 136–143.
7. Ткаченко Н.В. Взаємозв'язок факторів і показників фінансової стійкості страховика [Електронний ресурс] / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – Режим доступу: http://dSPACE.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/4858/1/47_2010.pdf

References.

1. Boiko, A. O. (2010), “Teoretychni osnovy ta praktychnyi dosvid zabezpechennia finansovoi stiikosti strakhovoi kompanii”, [Online], vol . 7, available at: www.nbu.gov.ua/portal/sos_gum/en_oif/2010_7_4/4.pdf
2. Karpluk, Yu.M. “Teoriia ta praktyka finansovoi stiikosti strakhovyka”, [Online], available at: <http://naub.oa.edu.ua/>
3. Shirinian, L. V. (2007), “Finansova nadiinist i finansova stiikist strakhovykiv”, *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 9(75), pp. 173-178.
4. Forbes [Online], available at: <http://forbes.ua/ua/business/1377663-rejting-nadijnosti-strahovikiv>
5. Dobosh, N. (2009), “Otsinka finansovoi stiikosti strakhovyka”, *Formuvannia rynkovoї ekonomiky v Ukraini*, vol. 19, pp. 207 – 212.
6. Plysa, V. Y. (2001), “Upravlinnia finansovoiu stiikistiu strakhovyka”, *Finansy Ukrainy*, vol. 9, pp. 136–143.
7. Tkachenko, N.V. “Vzaiemozviazok faktoriv i pokaznykiv finansovoi stiikosti strakhovyka” *Finansy Ukrainy*, [Online], available at: http://dSPACE.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/4858/1/47_2010.pdf

Стаття надійшла до редакції 06.11.2014 р.